

INLEIDING

Op de meeste peuterspeelzalen en kinderdagverblijven is wel een plaats waar de kinderen zelf een boek kunnen pakken om te 'lezen'. Toch is in de huidige praktijksituatie nog veel te verbeteren. Soms is er bijvoorbeeld wel een boekenrekje, maar geen plaats waar de kinderen zich gezellig kunnen terugtrekken. Of de boeken worden na het eerste enthousiaste initiatief weinig meer verwisseld en vernieuwd, met als resultaat dat de boeken er door vouwen, scheuren en krassen weinig aantrekkelijk meer uitzien. In andere gevallen ziet de boekenhoek er wel verzorgd uit, maar zou er met iets meer initiatief van de leidster veel meer gebruik van kunnen worden gemaakt: bijvoorbeeld door het introduceren van nieuwe boeken, het aanpassen van de inrichting van de boekenhoek aan thema's die centraal staan in de groep, door naast het lezen ook het luisteren naar ingesproken prentenboeken op cassettebandje te stimuleren in het Nederlands of de eigen moedertaal, of door het inzetten van ouders en vrijwilligers om kinderen eens alleen of in kleine groepjes extra aandacht te geven in de boekenhoek.

Scholingsbijeenkomst met leidsters uit de kinderopvang/peuterspeelzaal

Deze scholingscursus kan het best verzorgd worden door de openbare bibliotheek (bij voorkeur schoolbibliotheekdienst) in samenwerking met welzijnsinstelling (overkoepelende organisatie kinderopvang). Deze laatste schrijft peuterspeelzalen en kinderdagverblijven aan.

Tevoren wordt afgesproken hoe de betrokkenen van beide instellingen na de bijeenkomst de nodige ondersteuning kunnen waarborgen bij het opzetten, inrichten en gebruiken van de boekenhoek op de kindercentra. De bibliotheekmedewerker selecteert een aantal geschikte materialen voor de boekenhoek om te laten zien.

Doel

- de deelnemers maken kennis met de mogelijkheden en het belang van de boekenhoek in de peuterspeelzaal en het kinderdagverblijf en worden geënthousiasmeerd om een boekenhoek op te zetten of de eigen boekenhoek uit te bouwen en intensiever te gaan gebruiken.

Duur

100 minuten.

Materiaal

- flap-over + stift;
- pc of laptop om Powerpointpresentatie af te kunnen spelen
- Powerpointpresentatie staat op cd-rom
- dvdspeler + dvd Dat is een mooi boekje!;
- geschikte materialen voor de boekenhoek;
- voor elke deelnemer een kopie van Het inrichten en gebruiken van de boekenhoek op kindercentra (zie FI.5).

Programma

Inleiding (5 min.)

De bijeenkomstleidster(s) stelt zich voor en heet de aanwezigen welkom. In het kort vertelt zij nog eens wat de opzet en doelstelling van deze bijeenkomst is.

Tonen dvdfragment (5 min.)

De deelnemers wordt een fragment getoond van de Boekenpret dvd Dat is een mooi boekje! Het fragment toont twee voorleessituaties op een peuterspeelzaal: het voorlezen in de kring en het voorlezen in de boekenhoek. De leidster op de dvd vertelt dat beide situaties hun voordelen hebben. Als ze voorleest aan enkele kinderen tegelijk in de boekenhoek is er veel gelegenheid voor interactie. De kinderen kunnen meekijken in het boek en spontaan reageren op wat ze zien en wat de leidster hen vertelt. Bij het voorlezen in de kring is er minder gelegenheid voor interactie. Wel is het erg gezellig om met de hele groep gezamenlijk iets te doen. Alle kinderen maken zo kennis met het boek. Hierdoor kan het voorlezen in de kring gekoppeld worden aan andere gezamenlijke activiteiten zoals bijvoorbeeld het zingen van een liedje of een verkleedpartij. Dit kan de betrokkenheid bij het boek zeer verhogen. Afhankelijk van het boek dat ze voorleest en het doel dat ze met het voorlezen wil bereiken, kiest ze voor de ene of de andere situatie.

Toelichting en uitwisselen van ervaring naar aanleiding van fragment (15 min.)

De bijeenkomstleidster haalt de belangrijkste punten van het fragment nog eens naar voren en laat eventueel de boeken zien die in het fragment werden voorgelezen (een boekje over kleding uit de Draairaamserie en Al mijn kleren weg van Hilda Offen). Er wordt uitgelegd waarom deze respectievelijk geschikt zijn voor de boekenhoek en het voorlezen in de kring. Het boekje uit de bevat gedetailleerde platen met herkenbare situaties waarover veel te praten valt. In de boekenhoek is hiervoor voldoende gelegenheid en kunnen de kinderen alle details goed zien. Door de doorzichtige plastic pagina's om te slaan, verandert er telkens iets in de plaat. Als de kinderen dichtbij zitten kunnen ze meekijken in het boek en ook eens zo'n plastic pagina omslaan.

Het boek Al mijn kleren weg bevat grote platen in felle kleuren. Ook als de kinderen wat verder zitten, kunnen ze de platen nog goed zien. Het boek bevat bewegingsopdrachten die de kinderen gezamenlijk kunnen doen. Verder kunnen de kinderen actief bij het verhaal worden betrokken door ze de kledingstukken aan te geven uit het verhaal, en door ze de rijmende tekst mee te laten opzeggen.

Het boek Al mijn kleren weg is ook geschikt om weg te leggen in de boekenhoek, zodat kinderen het zelf nog eens kunnen 'lezen'. Het verhaal is eenvoudig van opbouw door de voortdurende herhaling. Bovendien zijn alle gebeurtenissen in het verhaal duidelijk op de plaatjes afgebeeld. Als het boek vaker in de kring is voorgelezen, zullen de kinderen misschien zelfs de tekst gedeeltelijk voor zichzelf kunnen reproduceren. Door de rijm en het ritme blijft de tekst gemakkelijk hangen.

De cursusleiding geeft aan dat er nu twee toepassingen van de boekenhoek zijn genoemd:

- een leidster kan eens een boek voorlezen aan een of enkele kinderen tegelijk zodat er veel gelegenheid is voor interactie, en de leidster extra aandacht aan de individuele kinderen kan besteden;
- kinderen kunnen boeken die in de kring zijn voorgelezen nog eens op hun eigen manier 'lezen' en herbeleven.

Aan de aanwezige leidsters wordt gevraagd wie van hen een boekenhoek heeft in de groep en op welke wijze deze hoek wordt gebruikt. Deze gebruiksmogelijkheden worden genoteerd op een flap-over (zie bijlage). Gevraagd wordt naar de ervaringen hiermee, en hoe de genoemde activiteiten gestimuleerd worden. Herkennen andere leidsters dit vanuit hun eigen werksituatie? Eventueel vult de cursusleiding de lijst zelf nog aan met extra gebruiksmogelijkheden.

Er wordt verwezen naar Het inrichten en gebruiken van de boekenhoek op kindercentra, waarin praktische tips en achtergrondinformatie opgenomen zijn om de activiteiten in de boekenhoek te stimuleren.

Powerpoint plus toelichting en onderwerpen voor gesprek (45 min.)

Aan de hand van een powerpoint presentatie worden boekenhoeken getoond op verschillende peuterspeelzalen en kinderdagverblijven en de manier waarop deze gebruikt worden. Er wordt tevens een beeld gegeven van het totale leesklimaat in de groep en de functie die de boekenhoek daarin heeft. Ook wordt er inzicht gegeven in de verschillende niveaus van leesontwikkeling, en hoe je kinderen in deze ontwikkeling kan stimuleren.

De foto's zijn thematisch in verschillende categorieën ingedeeld. De eerste categorie is alleen relevant als ook leidsters van kinderdagverblijven aanwezig zijn. Bij elke categorie is vermeld welke toelichting gegeven kan worden, en welke vragen er kunnen worden gesteld. Afhankelijk van de beschikbare tijd kan worden bepaald in hoeverre al deze vragen aan de orde worden gesteld.

Thema 1: Lezen: vroeg beginnen is het halve werk

Foto 1 t/m 5:

- baby in box met plastic boekje;
- baby stopt plastic boekje in de mond;
- twee dreumesen op potje met kartonnen boekjes. Eén kind heeft een leporello;
- juf zit midden in kring met 'lezende' kinderen op potje;
- juf helpt kind met boekje op potje.

Je kunt van een baby nog niet verwachten dat hij rustig luistert naar een leidster die voorleest. Wèl kunnen baby's al ontdekken wat een boek is en wat je ermee kunt doen, en kan de leidster al interactief met een boekje bezig zijn door te wijzen op de plaatjes en er bijvoorbeeld geluidjes bij te maken. Voor baby's en dreumesen zijn stoffen, plastic en kartonnen boekjes erg geschikt.

Het boek moet tegen een stootje kunnen, want baby's zijn in de beginfase vooral geïnteresseerd in het boek als materiaal om mee te spelen, op te sabbelen en te voelen. Door het voorbeeldgedrag van de leidster ontdekken kinderen geleidelijk dat het boek een inhoud heeft met plaatjes waar je naar kan kijken, geluiden bij kunt maken en over kunt praten. Op foto 3 tot en met 5 zie je kinderen in de babygroep van een kinderdagverblijf 'lezen' terwijl ze op het potje zitten. Telkens als ze op het potje moeten, krijgen ze een boekje om in te kijken. Op deze manier kan er al op heel jonge leeftijd een 'leesroutine' ontstaan. Om dezelfde reden is het aan te bevelen dat er ook in de babygroep al een hoekje is waar kinderen een boekje kunnen pakken om er mee te spelen, in te bladeren of er mee

naar de leidster te lopen om 'voorgelezen' te worden. De leidster kan op het gedrag van een kind inspelen door bijvoorbeeld vanuit krasgedrag een aabeweging te doen met de hand om de afgebeelde poes te aaien, te wijzen op de plaatjes op de bladzijde die het kind net voor zich heeft en daar geluiden bij te maken of een liedje bij te zingen.

Vragen aan leidsters babygroepen: Is er een boekenhoekje in de groep? Is er een vast moment op de dag waarop aandacht wordt besteed aan boeken? Op welke manier gaat dat?

Thema 2: Het inrichten van de boekenhoek in een peutergroep

Foto 6 t/m 8

- boekenhoek op peuterspeelzaal: boekenrek met schuine planken en prentenboeken erop;
- drie kinderen op bankje in boekenhoek. Twee kinderen kijken samen in een boek en zitten te lachen;
- kinderen zoeken boek uit en gaan aan tafel zitten lezen

Een permanente boekenhoek in de groep heeft als voordeel dat het steeds de aandacht van de kinderen en de leidster trekt en op elk moment gebruikt kan worden. Belangrijk is dat het een knusse hoek is waar kinderen zich kunnen terugtrekken zonder te veel afgeleid te worden door hun omgeving. Dit kan bijvoorbeeld door het haaks op de muur plaatsen van een kast, een verschuifbaar paneel of een gordijn. De boeken waar kinderen zelf aan mogen komen, kunnen in een boekenkastje met schuine planken of opstaande rand worden gelegd zodat ze voor de kinderen goed zichtbaar zijn en gemakkelijk gepakt kunnen worden. De leidster moeten ervoor zorgen dat de boeken er goed uitzien en voor de kinderen aantrekkelijk zijn. Om de interesse levend te houden is het ook belangrijk regelmatig boeken om te ruilen voor nieuwe boeken. Boeken waar de kinderen niet zelf aan mogen komen kunnen hoger op planken worden weggezet zodat kinderen ze wél kunnen zien en er om kunnen vragen, maar ze niet zelf kunnen pakken. De boekenhoek kan extra knus gemaakt worden door hem aan te kleden met posters, tekeningen, knutselwerkjes enzovoorts naar aanleiding van de boeken in de boekenhoek. Peuters kunnen daarbij helpen, wat hun betrokkenheid bij de boekenhoek kan verhogen. De inrichting van de boekenhoek kan ook aangepast worden aan een bepaald thema dat in de groep centraal staat. Knuffels, (hand)poppen/vingerpopjes en andere spelmaterialen nodigen de kinderen uit tot fantasiespel. Kinderen kunnen zo het boek dat ze hebben 'gelezen' op hun eigen manier verwerken. Een combinatiehoek die zowel als poppenhoek als boekenhoek fungeert is ook heel goed mogelijk. Dit nodigt kinderen ook eens uit 'voor te lezen' aan een pop of situaties uit een boek met de poppen na te spelen.

Vraag aan de leidsters: Op wat voor manier probeert u de boekenhoek zo aantrekkelijk mogelijk te maken?

Thema 3: Het introduceren en verwerken van boeken in de kring

Foto 9 t/m 11

- Meisje stopt rups door gat in plaat met ijsje (Rupsje Nooitgenoeg van Eric Carle)
- Jongetje stopt rups door aardbei (idem)
- Vlinder met gele transparante stof om ijzeren geraamte (idem)

Kinderen zullen het liefst een boek uit de boekenhoek pakken waaraan in de kring al aandacht is besteed. Hun interesse moet eerst worden opgewekt. Hoe beter ze een boek van tevoren al kennen, hoe beter kinderen er bovendien in slagen te 'herlezen' en herbeleven op basis van de plaatjes. Het werken met materialen tijdens de boekintroduktie zoals in de eerste drie foto's kan het begrip en de beleving van het boek ten goede komen. Deze materialen kunnen dan later met het boek in de boekenhoek worden gelegd. Een verwerkingsactiviteit kan ook bijdrage leveren aan een beter begrip en een diepere leesbeleving.

Vraag aan de leidsters: Maakt u weleens gebruik van materialen bij de boekintroduktie? Worden deze materialen ook weleens door de kinderen gebruikt in hun vrije spel?

Thema 4: Lezen in de boekenhoek

Foto 12

- meisje leest Dribbel aan tafel.

Het interactief voorlezen in de boekenhoek (foto 1) is al aan de orde geweest. Daarnaast kunnen kinderen ook zelf 'lezen' en 'voorlezen' in de boekenhoek.

Het zelf '(her)lezen' komt tegemoet aan verschillende behoeftes van jonge kinderen: de behoefte om alles om hen heen niet alleen met de ogen, maar ook met de handen te verkennen, de behoefte om het (lees)gedrag van volwassenen te imiteren en de behoefte aan herhaling. Door voor zichzelf te 'lezen' of een ander kind of knuffel 'voor te lezen' brengen ze hun kennis van het lezen in het algemeen en van het verhaal in het bijzonder in praktijk. Soms zijn peuters zelfs in staat om bepaalde delen van de tekst letterlijk te reproduceren compleet met bijbehorende voorleestoon, gebaren en mimiek. Het gaat hier dan vooral om verhalende prentenboeken die al vaker voorgelezen zijn en veel herhaling bevatten. Bij deze boeken is het een voorwaarde dat de verhaallijn duidelijk aan de plaatjes is af te lezen. Naast verhalende prentenboeken nodigen ook aanwijsboeken of boeken met aparte platen om te bekijken uit tot zelfstandig 'lezen'.

Vragen aan de leidster: 'Lezen' kinderen bij u zelfstandig in de boekenhoek? Stimuleert u hen daarin?

Thema 5: Luisteren in de boekenhoek

Foto 13 t/m 14

- twee kinderen zitten aan ronde tafel in boekenhoek te luisteren naar ingesproken prentenboeken op walkman;
- meisje leest prentenboek met walkman. Op voorgrond cassettebandjes.

Peuters kunnen een prentenboek ook 'herlezen' met behulp van een cd waarop de tekst van het boek is ingesproken. Er zijn verschillende ingesproken prentenboeken op de markt in verschillende talen. Allochtone kinderen kunnen het verhaal in de eigen taal beluisteren. In het begin zal er bij het beluisteren van ingesproken prentenboeken veel begeleiding nodig zijn. In Het inrichten en gebruiken van de boekenhoek op kindercentra wordt hiervoor een aantal praktische tips gegeven. Als kinderen zelfstandig hebben leren luisteren, kunnen ze met de diskman op in de boekenhoek zitten. Als ze nog veel begeleiding nodig hebben, is het het handigst om met een of enkele kinderen even apart te gaan zitten (in een andere ruimte of terwijl de andere kinderen bijvoorbeeld slapen of buiten spelen). Zorg in ieder geval wel dat de cd-speler en ingesproken prentenboeken in het eigen speellokaal duidelijk zichtbaar zijn opgesteld, zodat de activiteit niet in de vergetelheid raakt.

Vragen aan de leidster: Luisteren de kinderen in uw groep weleens naar ingesproken prentenboeken? Hoe zijn de ervaringen daarmee?

Thema 6: Voorbeeldfunctie voor ouders

Foto 15 en 16

- leidster geeft informatie aan ouders over prentenboeken op boekentafel.

Ook al komen kinderen op het kindercentrum in contact met boeken, toch kan de leidster nooit helemaal de rol van de ouders vervangen. In de vertrouwde thuissituatie kan het lezen extra knus en gezellig zijn, en is er meer persoonlijke aandacht voor het kind. Via leesactiviteiten op het kindercentrum kunnen ouders worden gestimuleerd ook thuis voor te gaan lezen. Ouders kan bijvoorbeeld gevraagd worden eens aan hun kind voor te lezen in de boekenhoek. Zij kunnen ook eens een boek of gesproken boek mee naar huis nemen. Ook kan de leidster er eens speciaal tijd voor uittrekken om informatie aan ouders te geven over prentenboeken. Dit hoeft niet per se op een aparte middag of avond, maar kan ook tijdens de breng- en haalcontacten. Door steeds een tafeltje of plank te reserveren voor een tentoonstelling rond het boek (de boeken) die op dat moment centraal staat, worden ouders op een informele leuke manier op de hoogte gehouden, en is er steeds een concreet aanknopingspunt om met de ouders te praten over de leesactiviteiten in de groep.

Vraag leidsters: In hoeverre proberen de leidsters de ouders te stimuleren thuis voor te lezen?

Tonen van materiaal voor de boekenhoek (20 min)

De bibliotheekmedewerkster laat een aantal leuke actuele materialen zien voor lees- en luisteractiviteiten in en rond de boekenhoek. Hierbij kan worden gedacht aan het volgende:

- prentenboeken
 - * prentenboeken die peuters zelf kunnen 'lezen' op basis van de plaatjes;
 - * voorspelbare prentenboeken met veel herhaling;
 - * uitklapboeken en andere boeken met een raad- of doe-element;
 - * aanwijsboeken en informatieve boeken;
 - * boeken met platen waarop veel te zien is.

- een fotoboekje of zelfgemaakt boekje met uitgeknipte plaatjes over een bepaald onderwerp
- cd's met gesproken prentenboeken in meerdere talen
 - * een zelf ingesproken prentenboek;
 - * verhaaltjes;
 - * liedjes (vooral leuk als het dezelfde liedjes zijn als die de leidster zing met haar groep).

Laat in ieder geval een klein stukje van een ingesproken prentenboek horen terwijl je steeds de daarbij behorende pagina laat zien. Vertel waarom dit geschikt is voor peuters.

- materialen die kunnen worden gebruikt voor de introductie of verwerking van een boek
 - * knuffels (liefst van boekpersonages);
 - * handpoppen of vingerpopjes (idem);
 - * uitvergrote platen van het boek;
 - * voorwerpen die in het boek voorkomen.

Afsluiting (10 min.)

De bijeenkomstleidster geeft aan op welke wijze de schoolbibliotheekdienst, de overkoepelende welzijnsinstelling en eventueel de kinderboekhandel nog ondersteuning kan geven bij het uitbouwen van de boekenhoek. Om direct al wat praktische ondersteuning te bieden, kan de bijeenkomst over de boekenhoek prima gekoppeld worden aan een rondleiding door de schoolbibliotheekdienst en de mogelijkheid zich lid te maken en boeken te lenen.

BIJLAGE

Gebruiksmogelijkheden boekenhoek

- interactief voorlezen door leidster;
- interactief voorlezen door vrijwilligers of ouders;
- zelfstandig her'lezen' van prentenboeken;
- voor'lezen' aan ander kind of aan beer of knuffel;
- fantasiespel naar aanleiding van boeken;
- luisteren naar gesproken prentenboeken;
- luisteren naar verhaaltjes en liedjes (zowel via pc als via geluidsdragers);